

بیع

دهمین جلسه درس احکام کسب و کار - پاییز ۱۳۹۷ - دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

مروری بر گذشته

- ارزش مشترک یعنی چه؟
- اصل براءت، سوق، وقایه و عمران کدامند؟
- چه کسب و کاری باعث آرامش می گردد؟
- من له الغنم فعلیه الغرم؟
- نظریه مصباحیت، میزانیت و مفتاحیت را تشریح کنید.
- دو کسب مکروه؟ تفاوت کسب و تجارت چیست؟
- پیش نیاز عدالت گستری از دید امام موسی کاظم (ع) چیست؟
- گراند تئوری چه گام هایی دارد؟
- آب در کشتی هلاک کشتی است یادآور کدام رفتار جهل است؟
- احادیث معتبر را در کدام کتب پیدا کنیم؟
- دو عامل اصلی ارزش کالا در اسلام چیست؟
- چهار دسته روابط اقتصادی
- اسلام، سرمایه داری و کمونیسم از جهت در نظر گرفتن منافع فرد و جامعه؟
- ورودی، هدف و فرآیند ---؟ --- حرمت کسب

آیات پایه ای برای مطالب

بقره ۲۷۵: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بَأْسُهُمْ قَالُوا
إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَ **أَحْلَ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا** فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ
وَ أَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَ مَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

کسانی که ربا می‌خورند، (در قیامت از قبرها) بر نمی‌خیزند مگر همانند برخاستن کسی که بر اثر تماس شیطان، آشفته و دیوانه شده است. (نمی‌تواند تعادل خود را حفظ کند، گاهی زمین می‌خورد و گاهی بر می‌خیزد). این (آسیب) بدان سبب است که گفتند: داد و ستد نیز مانند ربا است. در حالی که خداوند خرید و فروش را حلال و ربا را حرام کرده است. پس هر کس موعظه‌ای از پروردگارش به او رسید و (از رباخواری) خودداری کرد، آنچه در گذشته (از طریق ربا بدست آورده) مال اوست، و کار او به خدا واگذار می‌شود. اما کسانی که (دوباره به رباخواری) بازگردند، آنان اهل آتش خواهند بود و در آن جاودانه می‌مانند.

آیه ۲۹ سوره نساء

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اموال یکدیگر را در میان خود به باطل نخورید، مگر اینکه تجارتي با رضایت یکدیگر باشد. و خود (و یکدیگر) را نکشید، همانا خداوند نسبت به شما همواره مهربان بوده است.

بیع

❖ مبادله ی مال با مال

❖ عین با عین، نه عین در مقابل منفعت یا عین در مقابل دین

❖ لازمست یکی از طرفین معامله «عین» باشد (تلازم بخش واقعی و مالی اقتصاد اسلامی)

❖ عین در مقابل مال، منفعت مال و یا عمل حر (عمل کسی که بنده نباشد و آزاد باشد) یا حق

❖ حق باید قابل انتقال باشد (حضانت و ولایت غیر قابل انتقال هستند)

❖ بیع = انتقال مالکیت عین در ازای یکی از موارد بالا یا مالکیت عین دیگر

مکانیسم بیع

- ایجاب و قبول (یا لفظی یا با اشاره یا با نوشتن یا با استناد به معنای عرفی فعالیت اقتصادی)
- ایجاب: فروشنده بگوید فروختم
- قبول: بگوید خریدم
- پیامبراکرم (ص) استفاده از منابذه (انداختن کالا)، ملاسمه (دست گذاردن بر کالا)، حصات (پرتاب سنگ ریزه بر روی کالا) را نهی فرموده اند
- اینکه بعضی فروشنده ها می گویند «دست به مهره بازیه» باطل است!

صحت بیع

- ایجاب و قبول باید صریح و واضح باشند
- افعال باید ماضی باشند نه مستقبل که کژتابی داشته باشند (فروش نباید به پیش فروش تبدیل شود)
- گویندگان باید بدانند چه می گویند و آگاهانه خرید و فروش کنند
- ترتیب و موالات منطقی (نبودن فاصله طولانی، عرف بگوید خرید و فروش واقع شده)
- غیر شرطی بودن بیع یا شرایط ضمن عقد حلال و بدون حق کشی

شروط متعاقدين (طرفين معامله)

- شايستگي طرفين
- بلوغ و عقل (معامله با کودک و ديوانه، باطل است)
- از روي جبر و اكراه نباشد (مختارانه و با رضايت قلبي باشد)
- الزام به پرداخت بدهي و فروش مال، اكراه نيست.
- قصد جدی به انجام عقد
- مالکیت یا داشتن حق تصرف و فروش

بیع و ولایت

- پدر و جد پدری ولی کودک محسوب می شوند و اگر مال کودک را فاسد نکنند اجازه تصرف در مال کودک را دارند.
- ولی فقیه: تصرف ولی فقیه در اموال مجهول‌المالک و شخص غایب و بی سرپرست به طور مستقل جایز است و افراد غیر فقیه فقط با اجازه ولی فقیه حق تصرف دارند. اگر ولی فقیه نبود مومن شیعه عادل و صالح و امین.
- - کودکی که پدرش مرده، دیوانه‌ای که بالغ شده، غایب، ممتنع (کسی که بدهی‌اش را نمی‌دهد)، بیمار، بیهوش، مرده‌ی بی سرپرست، مسلمانانی که ملک مشترک داشته باشند (مانند زمین‌هایی که با لشکرکشی فتح شده و یا موقوفات)، سلطان سرپرست بی سرپرستان است و انجام هر اقدامی که به مصلحت ایشان است؛ بر او جایز است.

شرایط عوضین (مورد معامله)

- مال دارای منفعت حلال باشند
- کالای عمومی نباشد مثل کالایی که همه مردم در آن شراکت دارند مانند آب، مراتع، ماهی ها و حیوانات وحشی که هنوز صید نشده اند
- مالک حق تصرف و فروش داشته باشد (کالا وقف نشده باشد، در رهن کسی نباشد، کسی حقی نسبت به کالا نداشته باشد)
 - وقف را نمی شود فروخت (واقف نیت ثواب ابدی دارد، حق نسلهای بعدی واقف در مال وقفی هست، وقف از آن خداست)
- آنچه با پیمانہ یا وزن کردن یا شمارش فروخته می شود نمی شود با مشاهده و حدس فروخت. نمی توان یک مزرعه را با تمام اسب ها فروخت بلکه باید تعداد اسب ها مشخص باشد.

غرر در معامله

- معامله غرری باطل است - غرر = عدم ایمنی از ضرر
- قدرت بر تسلیم مال به مشتری در لحظه یا در مدت مشخص (پرنده در هوا را نمی توان فروخت)
- جهالت نسبت به اصل معامله یا صفات کالا
- اگر بهای کالا مجهول باشد مانند آنست که نمی توان بهای را پرداخت کرد
- در موقع فروش کالایی که با ظرفش وزن می شود، باید به صورت احتمالی وزن ظرف را از کالا کم کنیم تا معامله صحیح باشد. (بیع انداری)
- بیعتان فی بیعه: مخلوط کردن چند معامله با هم با قصد مشوش ساختن یا حيله ی ربا باطل است.

غرر

- در صورتی که مشتری کالا را قبلا دیده و در حال حاضر صفات کالا تغییر یافته فروش غیابی کالا صحیح نیست و معامله ممنوع است
- اگر ارزش کالا بالا رود مغبون فروشنده است و اگر پایین بیاید خریدار مغبون است، خیار غبن (جلسات آینده)
- کالا را اگر بشود باید امتحان کرد و همه اوصاف آن را بررسی نمود
- فروش مروارید در صدف به دلیل مجهول بود کالا؛ باطل است
- در مورد کالاهایی که با امتحان کردن فاسد می شوند (از بین می رود) مثل تخم مرغ و خربزه، حق خیار (فسخ معامله) با مشتری است.

فروش زمین

- زمین موات (نیزار، باتلاق و زمین غیر قابل استفاده) که مالک ندارد را می تواند انسان آباد کند و صاحب شود، البته در حال اولیه انفال و حق امام (ع) است.
- تحقیق در ایران = ۵، ۰ نمره) مبانی قرآن و حدیث، نظر شهید صدر و امام خمینی، قوانین موضوعه
- زمین های بی مالک ولی آباد که انفال هستند و نمی توان در آن بدون اجازه، تصرف کرد.
- زمین کافر اگر با مسلمانان جنگ نداشته باشد در مالکیتش است

احتکار

▪ انبار کردن کالا با قصد افزایش قیمت

▪ کالاها: غلات چهارگانه (گندم، جو، خرما و کشمش) و روغن زیتون و روغن خوراکی، نمک و موارد مستحذته

جدید

▪ مدت: بنا به روایتی از امام صادق (ع) ننگه داری و انبار کردن کالا در روزهای فراوانی کالا به مدت چهل روز و

در روزهای کمیابی و گرانی به مدت سه روز احتکار محسوب می شود

▪ حاکم می تواند محتکر را مجبور کند که کالایی احتکار شده را بفروشد و اگر محتکر با قیمت بالایی کالا را

بفروشد حاکم خودش قیمت را معین می کند تا مردم ضرر نکنند

سوال امتحانی

- شرایط صحت عقد بیع کدامند؟
- غرر در معامله یعنی چه؟